

EFFEKTİV ÜNSİYYƏTDƏ KOMMUNİKASIYA SƏVİYYƏLƏRİNİN LİNQVİSTİK TƏZAHÜRÜ XÜLASƏ

Məqalədə ünsiyyətin insanların sosial və ictimai həyatında vacib yer tutduğu göstərilir və onun baş verməsi üçün insanların mütləq şəkildə qarşılıqlı əlaqədə olması mühüm faktordur. Ünsiyyət müxtəlif saylı elementlərin iştirakı ilə yaranır və belə elementlərdən hər hansı biri olmasa prosesin uğurlu olması şübhə altında qalar. Məqalədə ünsiyyət formaları və onların reallaşması üçün dil vasitələrinin rolu nəzərə çatdırılır. Eyni zamanda ünsiyyət səviyyələrinin kontekstə uyğun düzgün seçilməsi fərdlərə pragmatik məqsədlərinə çatmağa kömək edir. Kommunikasiya səviyyələri, mesajın kimdən kimə və hansı ölçüdə göndərildiyini müəyyən edir. Daxili ünsiyyət fərdin özü ilə qurduğu ünsiyyət tipidir, şəxslərarası ünsiyyət isə iki şəxs arasında baş verən ünsiyyət hesab olunur. Daxili ünsiyyət prosesində şəxs öz bilik və bacarıqlarından istifadə etməklə informasiya ötürür və məlumatı qəbul edən tərəf isə özü olur. Şəxs daxili nitqini nizamladıqdan sonra digərləri ilə ünsiyyətə başlayır və şəxslərarası ünsiyyət formalaşmış olur.

Qrup ünsiyyəti üç və ya daha çox şəxsin ortaq şəkildə qurduğu ünsiyyətdir. Kütləvi informasiya isə televiziya, radio, qəzet, sosial media vasitəsilə qurulur və daha geniş kütləyə ötürülür. Ünsiyyətin səviyyələri arasında keçidlərin effektiv kommunikasiyaya təsiri dəyərləndirilir.

Açar sözlər: ünsiyyət, effektiv ünsiyyət, kommunikasiya səviyyələri

Ünsiyyət elə bir faktordur ki, burada ən vacib amil insanların bir-birindən təcrid olunmadan prosesin uğurlu şəkildə baş verməsidir. Ünsiyyətdə müxtəlif elementlər iştirak etsə də, azı iki element olduqda ünsiyyət prosesinin baş verməsi mümkün olur.

Məqalənin elmi əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, effektiv ünsiyyətdə kommunikasiya səviyyələrinin bir-biri ilə sıx bağlılığı, birinin mövcudluğu digərinin təşkilinə şərait yaratdığı dil vasitələrinin köməyi ilə izah edilir. Müxtəlif səviyyəli ünsiyyət ilk növbədə daxili ünsiyyətdən başlayır, onun düzgün şəkildə qurulması digər ünsiyyət səviyyələrinin də effektivliyini təmin edir. Məhz bu baxımdan effektiv ünsiyyətdə kommunikasiya səviyyələrinin rolunun araşdırılmasının mühüm elmi əhəmiyyəti vardır. Effektiv ünsiyyət qurmaq niyyətində olan insanlar bütün bacarıqlarından istifadə etməyə çalışırlar ki, həm özlərini düzgün

* AMEA Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu, Nəzəri dilçilik şöbəsi, aparıcı elmi işçi. Email: hesenova-88@mail.ru

təqdim edə bilsinlər, həm də qarşı tərəfi doğru anlasınlar. “*Effektiv ünsiyyət, diqqətli dinləmə, qeyri-verbal ünsiyyət, mövcud vəziyyətdə stresslə mübarizə aparmaq bacarığı, habelə fərdin öz emosiyalarını, həm də ünsiyyətdə olduğu şəxsin emosiyalarını tanıyıb anlamaq qabiliyyəti də daxil olmaqla bir sıra bacarıqların vəhdətidir. Ünsiyyət bacarığı fərdin öz ideya və düşüncələrini arzu olunan reaksiyanı almaq məqsədilə başqalarına çatdırma bilmək qabiliyyətindən asılıdır*” [Sharma: 2015, s. 3153].

Tədqiqat işinin təbiiqi əhəmiyyəti odur ki, məqalədəki ideyalardan həm pedaqoji mühitdə, həm konfliktləri effektiv şəkildə idarə etmədə, həm də peşəkar kommunikasiya bacarıqlarının inkişafında praktik şəkildə istifadə edilə bilər.

İnsanların müxtəlif şəkil, məqam, məkan və zamanda ünsiyyətə qoşulmasından asılı olaraq onun aşağıdakı səviyyələrinin olduğunu qeyd edə bilərik.

1. Daxili ünsiyyət
2. İnsanlararası (şəxslərarası) ünsiyyət
3. Qrup ünsiyyəti
4. Kütləvi ünsiyyət
5. Qeyri-verbal ünsiyyət

[https://www.scribd.com/doc/77116660/Communication?_gl=1*bhggk2y*_gcl_au*OTcyMDQ1MjAyLjE3NTczMjEwNzI.#page=32 s. 52].

Qeyd edilən bu ünsiyyət səviyyələri iştirakçılarının sayına, yaxınlıq dərəcəsinə, fiziki, emosional faktorlara görə bir-birindən fərqlənir. Fikrimizcə, daxili ünsiyyət fərdin ən effektiv ünsiyyətidir, çünki insan heç yerdə səmimi olmadığı qədər özü ilə ünsiyyətdə səmimi olur.

Daxili ünsiyyət kommunikasiya prosesinin əsas bazası və özülü hesab edilə bilər, çünki o, insanın düşüncəsi, fikri və ideyası ilə sıx bağlıdır. “*Axı, mənim qəlbimi üzən nədir, mən həqiqətdə nə istəyirəm? Bilmirəm. Həqiqətdən də, nə qədər düşünürəm, bir cavab tapa bilmirəm...Bircə onu bilirəm ki, məni üzən bir yük var....*” [Abdullaoglu: 2020, s. 33]. Obrazın daxili aləmini təsvir etmək üçün yazıçı şəxsin özü ilə ünsiyyətini təqdim edir, sualları göndərən eyni zamanda ona cavab verən olur.

İnsan digərləri ilə ünsiyyətə başlamadan birinci özü ilə bir dialoqa başlayır, özünə suallar ünvanlayır və cavabı da özü verir. “Görəsən, bu sözü belə desəm, qarşı tərəf məni səhv başa düşməz? Məni birdən səhv anlasa məsələyə necə aydınlıq gətirəcəyəm?” və s. Bütün bu cümlələr səsləndikdən sonra o, cavabı da verir. “Yox niyə ki? O niyə məni səhv başa düşsün? Mən onun yaxşılığı üçün deyirəm” Məhz bu sual-cavab prosesində əslində dilin pragmatik gücü meydana çıxır. Digərləri ilə ünsiyyətə keçmədən fərd onun üçün effektiv olacaq vahidləri beynində seçir, dəqiqləşdirir və ünsiyyətin effektiv alınacağına əmin olduqdan sonra ünsiyyətə qoşulur.

Daxili nitqdə cümlələr tam şəkildə mövcud olmur, burada cümlələr daha çox xəbər vermək mahiyyətli olur, çünki cümlənin mübtədası, daha dəqiq ifadə etsək

subyekti, işin icraçısı mövcud mövzunun artıq nədən ibarət olduğundan xəbərdardır və bu məqsədlə işlədəcəyi dil vahidlərindən mümkün olduğu qədər qənaətlə istifadəyə cəhd göstərir. L. Viqotski daxili nitqdən bəhs edərkən *“Sintaksis və səs minimuma endirildiyi üçün məna əvvəlkindən daha çox ön plandadır. Daxili nitq fonetika ilə deyil, semantika ilə işləyir. Daxili nitqin spesifik semantik strukturu da qısaltmalara səbəb olur. Daxili nitqdə mənalının sintaksisi onun qrammatik sintaksisindən heç də az orijinal deyil”* [Vygotsky: 1986, s. 244]. Deməli, daxili nitqdə qısaltmalar olsa da, bu semantikaya heç bir təsir göstərmir, çünki daxili nitqdə əsas semantikanın mövcudluğudur.

Daxili ünsiyyət prosesində insanın intellektual, fiziki və emosional hissləri birlikdə fəaliyyət göstərir. *“Tez-tez kədərli və mənasız fikirlər məna qonaq gəlir. Mən isə həmişəki kimi onlarda məna tapmağa çalışıram. Tək onlarda yox, özümə də baş verənlərdə, ətrafımda, həyatımda axtarıram bu mənanı....Nəyə görə axtarırsan? Bəlkə, həyatın mənası elə bu cür monoton yaşamaqdadır: səhər tezdən durub işə gedirsən, axşam evə gəlib yorğun halda yığılıb yatasan. Gəlib-gəlmədiyin kimə maraqlıdır, guya!? Səhər də hər şeyi təzədən başlayasan”* [Abdullaoğlu: 2020, s. 31-32]. Şəxsin emosional vəziyyətini təsvir edən cümlələr onun daxili dünyasını açıq-aydın göstərir. *Nəyə görə axtarırsan?* sual cümləsindən istifadə etməklə yazıçı *“Bəlkə, həyatın mənası elə bu cür monoton yaşamaqdadır...”* cümləsində güman, şübhə bildirən modal sözlərdən istifadə etməklə obrazın daxili aləmindəki təlatümləri göstərə bilmişdir.

Daxili ünsiyyət odur ki, fərd öz-özünə danışsın, hadisələri dərk edib və düşüncə qərar qəbul etsin. Daxili ünsiyyət prosesində beyin ətraf aləmdən eləcə də şəxsin özündən informasiya qəbul edir və onu hiss orqanlarının köməyi ilə təhlil edir. *“Birdən-birə düşüncələrində bir aydınlıq yarandı, olub-keçənlər xəyalında canlandı. Xocalı aeroportunun komendantı olarkən Ermənistandan gələn çağırılmamış qonaqları elə gəldikləri təyyarə ilə dönə-dönə geri qaytarması, silah-sursatın gətirilməsinin qarşısını alması... Dumanlanmış şüurunda suallar doğdu: “Səhvimiz nədə olub? Vətənin xilasını üçün daha nə etmək olar? Düşməni birdəfəlik necə susdurmalı?”*. Tapançasında bircə güllə qalmışdı. Amma çox qan itirdiyinə görə gücü tükənmişdi, yeganə güllədən istifadə edə biləcəyinə ümidi yox idi. Birdən ermənilərin çox yaxınlıqda olduğunu duydu, hətta yaxşı bildiyi erməni dilindəki danışığı da ayırd etməyə başladı” [<https://portal.azertag.az/az/node/18152>]. Şəxsin daxili dünyasının təsvirini göstərən nitq parçasında onun narahatlığı və özünə verdiyi suallar daxili nitqə nümunə kimi vermək olar. *“Səhvimiz nədə olub? Vətənin xilasını üçün daha nə etmək olar? Düşməni birdəfəlik necə susdurmalı?”* kimi sual cümlələri şəxsin özünə ünvanlanmış suallardır.

Daxili ünsiyyət quran zaman nitqdə semantik sıxlıq müşahidə olunur, çünki danışan şəxs istifadə etdiyi hər hansısa bir söz və ya ifadə daxili aləmində mövcud olan bütöv bir hadisəni, hissi və ya daha böyük bir mənanı əvəz edə bilər, belə ki, adresant və adresat eyni şəxs olduğundan geniş izahata ehtiyac qalmır. Daxili ünsiyyətdən fərqli olaraq digər ünsiyyət tiplərində fikrimizi qarşı tərəfə

çatdırmaq üçün bir söz kifayət etmir, informasiyanın doğru şəkildə anlaşılması üçün bir neçə sözdən istifadə etmək lazım gəlir. Məsələn, əgər iş yoldaşınıza dünən baş vermiş hadisəni izah etməyə çalışırsınızsa ona deyəcəksiniz. “*Dünən iclasda müdir dedi ki, gələcək il üçün planlarımız daha qəti olmalıdır və biz sabaha inamla, ümidlə baxmağı bacarmalıyıq*”. Ancaq eyni cümləni insan özü üçün qurmağa çalışsa sadəcə “Qəti olmalıyıq” deməklə kifayətlənəcək. Daxili nitqdə sözlər sanki beynin bir çərçivəsində yerləşdirilir və insan özü ilə danışmağa başladıqda həmin çərçivə açılır, oradan vacib olan cümlələr götürülür, istifadə olunur.

Şəxslərarası ünsiyyət iki və daha çox şəxs arasında qurulan ünsiyyət tipidir. Şəxslərarası ünsiyyətə demək olar ki, bütün gündəlik danışqlar, nitqin rəsmi və qeyri-rəsmi formaları daxil edilir. Deməli, gündəlik həyatımızın böyük bir hissəsini əhatə edən şəxslərarası ünsiyyət müxtəlif münasibətlərə sahib olan insanları əhatə edə bilir. “*Hal-hazırda həyatımız şəxslərarası ünsiyyətlərlə doludur. Yuxudan oyanırıq, tərəfdaşınıza “sabahınız xeyir” deyirsiniz – bu günün ilk şəxslərarası ünsiyyəti oldu. İşə getməzdən öncə ən yaxın dostunuzla qəhvə içir və uşaqların həyatı haqqında danışırırsınız – yenə də şəxslərarası ünsiyyətdəsiniz. İşdə həmkarınızla layihə üzərində əməkdaşlıq edirsiniz – bu şəxslərarası ünsiyyət oldu və s.*” [<https://www.scribd.com/document/500415986/Interpersonal-Communication-A-Mindful-Approach-to-Relationships#page=33> s. 19.].

Şəxslərarası ünsiyyət daha çox üz-üzə ünsiyyət kimi xatırlanır, yəni üz-üzə formada baş verir. “*Əzizim, Villi haradadır? – Brendon narahat halda saata baxır.*

– *Unutmusan məgər, bu gün onun yarıışı var. Sənə ki demişdi, – Helen onu sakitləşdirir.*

Qapının zəngi çalınır.

– *Villi, Villi...qardaşım gəldi, – Tina tez qapını açmağa qaçır. Qapının dəstəyinə boyu çatmadığından məyus halda qapını kiçik əlləri ilə döyəcləməyə başlayır ki, tez açılsın*” [Abdullaoğlu: 2019, s. 97].

Belə ünsiyyət planlaşdırılmamış, spontan və çox zaman da bir çox qrammatik qayda-qanunlara əsaslanmadan baş verir. Məsələn, qəfildən kimsə səndən soruşa bilər ki, Azərbaycan dilində əsas və köməkçi nitq hissələrinin hansı oxşar və fərqli cəhətləri vardır? Dostlarla, eləcə də ailə ilə qurulan ünsiyyət şəxslərarası ünsiyyət hesab olunur. Şəxslərarası ünsiyyət daha dinamikdir və buna görə də ünsiyyətlə bağlı bir çox tədqiqatlar onun üzərində qurulur. Buna səbəb, görünür ki, şəxslərarası ünsiyyətin gündəlik həyatımızın böyük bir hissəsini əhatə etməsi ilə bağlıdır.

Dil şəxslərarası ünsiyyətdə əvəzolunmaz vasitə hesab olunur. Şəxslərarası ünsiyyətdə dil bir çox funksiyaları yerinə yetirir. Buraya informativ, ekspressiv, tənzimləyici, pragmatik funksiyaları bura aid edə bilərik. Informativ funksiya məlumat ötürməyə xidmət edir və tərəflər informasiya mübadiləsini bu funksiyanın vasitəsilə icra edirlər. Məsələn, “*Nəsrin, deyəsən, onun qəfil səsindən diksinmişdi. Bədirənin üzünə baxıb, gülümsəməyə çalışdı. Sonra yenə üzünü küçəyə çevirdi.*

– Yox, niyə inciyirəm ki....
 – Bəs nə olub sənə?
 – Bir az başım ağrıyır. Həm də qızı xəstə qoyub gəlmişəm. Ona görə narahatam.

- Nurtay xəstədir?
- Bədirə canıyananlıq göstərdi. – Nə olub mənim ceyranıma?”
- Dünən möhkəm soyuqlayıb [Elatlı: 2012, s. 15].

Verilmiş nümunədə informativ funksiya açıq şəkildə müşahidə olunur. Danışan tərəf öz vəziyyəti haqqında məlumat verir, qarşı tərəf isə sual vasitəsilə informasiyanı dəqiqləşdirir. Beləliklə, informasiya mübadiləsi dilin vasitəsilə həyata keçirilir.

Praqmatik funksiya kommunikativ niyyətin reallaşması kontekstində özünü göstərir. Dialoq zamanı verilən suallar və cavablar tərəflər arasında qarşılıqlı təsir yaradır və kommunikativ məqsədin reallaşmasına xidmət edir. – *Evim yıxıldı, ay camaat!*

- Nə olub? – Ceyhunla Nəsrin az qala eyni anda səsləndilər.
- *Evim yıxıldı, ay Ceyhun qardaş!*
- Axı nə olub? – bu dəfə Ceyhun təkrar soruşdu.
- Nəfizi öldürüblər!
- Öldürüblər?! – Nəsrin ona doğru yeriyib qollarından tutdu. – Sakit ol, Bədirə, özünü ələ al!” [Elatlı: 2012, s. 22].

Tənzimləyici funksiya isə ünsiyyət prosesinin istiqamətləndirilməsini təmin edir. Sual-cavab strukturu danışığın axarını müəyyən edir, mövzunun davamlılığını qoruyur və qarşılıqlı anlaşmanı təmin edir. *“Arxaya çəkilmiş Təyyar indi Ceyhuna yalvarırdı:*

– Ay Ceyhun, sən balalarının canı, bunu başa sal, məni qana-xataya salmasın. Mənim nə işim vardı axı Naziflə!?”

– *Siz keçin içəri! – Bədirənin qollarını tutmuş Ceyhun ər-arvada başı ilə də işarə etdi. Onlar dərhal mənzilə girib qapını bağladılar”* [Elatlı: 2012, s. 38]. Verilmiş nümunədə dilin tənzimləyici funksiyasını görə bilərik. *Siz keçin içəri! – Bədirənin qollarını tutmuş Ceyhun ər-arvada başı ilə də işarə etdi. Onlar dərhal mənzilə girib qapını bağladılar.* Tərəflər arasında baş verən konflikti nizamlamaq üçün dilin tənzimləyici funksiyası işə düşür və problem həllini tapmış olur.

Beləliklə, aparılan təhlillər göstərir ki, şəxslərarası ünsiyyət prosesində dil çoxfunksiyalı sistem kimi çıxış edir və bir çox hallarda informativ, ekspressiv, praqmatik və tənzimləyici istiqamətlərdə paralel şəkildə fəaliyyət göstərərək kommunikativ səmərəliliyin təmin olunmasına xidmət edir.

Şəxslərarası effektiv ünsiyyət zamanı dil iki və daha çox şəxs arasında sadəcə fikir ötürmür, həm də qarşı tərəfin ona verəcəyi cavabı da öncədən nəzərə almağa imkan verir. Cavabın yaxşı olmasını gözləyən tərəflər müsbət konnotasiyalı sözlərdən istifadə etməli, gərək, olar kimi modallıq ifadə edən vasitələrdən istifadə etməklə istədikləri və ya gözlədikləri müsbət cavabı ala bilərlər. Bəs nə üçün insan

digər insanlarla ünsiyyət qurmaq istəyir? Bunun bir çox məqamları ola bilər. Birinci məqam kimi insanın ünsiyyətə ehtiyac duyması, ikinci onları idarə etmək istəyi, digər tərəfdən onlarla xoş münasibətlər qurmaq ehtiyacı ola bilər. Məsələn, insan nə qədər özü ilə danışmış bir çox məsələləri beynində həll etməyə çalışsa da, mütləq hər hansısa bir məqamda digər insanların fikirlərinə ehtiyac duyur..

Ünsiyyətin effektiv olmasının göstəricilərindən biri də göndərilən mesajlara cavab verilməsidir. Əgər göndərilən mesajlara cavab verilməzsə, o, effektiv ünsiyyət hesab edilmir. Sözsüz ki, mesajı göndərən çalışır ki, mümkün olan bütün vasitələrlə informasiya göndərsin və istədiyi cavabı alsın. Əgər adresatdan heç bir cavab gəlmirsə, deməli, mesaj ona çatmamışdır.

Şəxsin təcrübəsi də ünsiyyət prosesində mühüm rol oynayır. Hər şeydən öncə müəyyən bir işdə pis təcrübəsi olan insan çalışır ki, bir daha həmin səhvi eləməsin. Ona görə onlar tez-tez “Mən bir də belə səhv eləməyəm, Mən bir də həmin adama inanmaram, Bir də sizinlə mübahisə etməyəm” və s. kimi ifadələr onun keçmişdə yaşadığı hər hansı bir hadisə ilə bağlıdır və o, təcrübəsinə əsaslanaraq onlardan istifadə edir. Deməli, ünsiyyətin effektiv olması, insanın təcrübələrinə də dayanır və onun gələcək fəaliyyətinə çox böyük təsir göstərir.

Qrup şəkildə ünsiyyətə qoşulan insanları eyni məqsəd, amal və düşüncə tərzini birləşdirə bilər. Onların nitqində *mən* əvəzliyinin yerinə *biz* işlədilir ki, bu da həmrəylik, birlik ifadə edir. Məsələn, *Mən qalib gələcəyəm cümləsi, Biz qalib gələcəyik* şəklində işlədilir. Qrupda lider olan şəxsin nitqində mütləq, şübhəsiz kimi modal sözlərə rast gəlinir. Qrupda lider olmayan və ya yenidən daxil olan üzvlərin nitqində isə bəlkə, zəhmət olmasa, ola bilsin ki, deyəsən, necə məsləhət bilərsiniz kimi ifadələr işlədilir.

Qruplar iştirakçılarının sayına görə də müxtəlifdir. “*Qruplar balaca və böyük qruplar kimi təsnifatlaşdırılır. Balaca qruplarda iki və ya yeddi nəfər olur. Balaca qruplar qeyri-rəsmi olur və daha az strukturludur. Böyük qruplar isə qaydaları qorumaq üçün rəsmi şəkildə qaydalar müəyyən edir. Kiçik qruplarda fərdi iştirak üçün daha çox imkan olur. Onları idarə etmək asandır və tapşırıqları yerinə yetirməkdə, qərarlar qəbul etməkdə daha səmərəlidirlər*” [https://ru.scribd.com/doc/77116660/Communication?gl=1*bhggk2y*gclau*OTcyMDQ1MjAyLjE3NTczMjEwNzI.#page=57 s. 59.]. Böyük və kiçik qrupların nitqlərində də fərqlər vardır. Kiçik qruplarda adətən ailə, dost, yaxın tanışlar olur və onların nitqi qeyri-rəsmi xarakter daşıyır. Onların nitqində jarqonlar, dialekt elementlərindən də istifadə oluna bilər. İştirakçılar bir-birini yaxşı tanıdığı üçün məlumatların bir çoxu impilist şəkildə ötürülür. Ancaq böyük qruplarda nitqin daha rəsmi olduğunu müşahidə edə bilərik. Nətiq hər kəs tərəfindən anlaşılan cümlələrə üstünlük verir ki, söylədikləri hamıya aydın olsun. Bundan başqa nətiqin nitqi eksplisit şəkildə qurulur ki, tərəflər bir-birini tam şəkildə başa düşsünlər.

Kütləvi kommunikasiyaya media orqanları vasitəsilə göndərilən informasiya aid edilir. Bura qəzet, jurnal, film, radio, televiziya və s.-in dili aid edilir. Fərdlər informasiyanı televiziya, radiodan alır və belə insanlar sayca daha çox olması

ilə seçilir. Kütləvi informasiya vasitələri insana sayısız-hesabsız məlumat göndərir və bu məlumatlar xarakteri etibarlı ilə bir-birindən fərqlənir. Məsələn, xəbərlər, müxtəlif şou proqramlar, əyləncə verilişləri insanları informasiya ilə təmin edir və hər kəs öz zövqünə uyğun olan məlumatı əldə etməyə çalışır.

Qeyd edək ki, bütün kommunikasiya formalarının əsas məqsədi dilin vasitəsilə qarşı tərəfə məlumat göndərmək və ondan məlumat almaqdır ki, bu da ünsiyyətin effektivliyindən asılıdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Abdullaoglu, R. Bu şəhərdə kimsə yoxdur. Bakı: Qədim Qala, 2020, 344 s.
2. Elatlı, E. Seçilmiş cəza. Bakı: MBM, 2012, 255 s.
3. Xəlil, Z. Sonuncu güllə. <https://portal.azertag.az/az/node/18152>
4. Sharma, Sh., Sharma R. Effective communication. MAR-APR, 2015. VOL. III/XVIIp. 3151- 3156.
4. Vygotsky, L. Thought and Language. Massachusetts: The MiT Press. 1986, 287 s.
5. https://www.scribd.com/doc/77116660/Communication? gl=1*bhgk2y* gcl au*OTc yMDQ1MjAyLjE3NTczMjEwNzI.#page=32
6. <https://www.scribd.com/document/500415986/Interpersonal-Communication-A-Mindful-Approach-to-Relationships#page=33>

FORMS OF COMMUNICATION AND THEIR ROLE IN EFFECTIVE COMMUNICATION

SUMMARY

The article shows that important role of communication in the social and public life of individuals, and for its occurrence, people must necessarily interact with each other. Communication occurs with the participation of a variety of elements, and if any of these elements are absent, the success of the process is questionable. The article draws attention to the forms of communication and the role of language tools for their implementation. At the same time, the correct selection of communication levels in accordance with the context helps individuals achieve their pragmatic goals. Communication levels determine who the message is sent from and to what extent. Internal communication is a type of communication that an individual establishes with himself, while interpersonal communication is considered communication between two people. In the process of internal communication, a person transmits information using his knowledge and skills, and the recipient of information is himself. After the person regulates his inner speech, he begins to communicate with others, and interpersonal communication is formed.

Group communication is communication established jointly by three or more people. Mass communication is established and transmitted to a wider audience

through television, radio, newspapers, and social media. The impact of transitions between levels of communication on effective communication is evaluated.

Key words: communication, effective communication, communication levels

ФОРМЫ КОММУНИКАЦИИ И ИХ РОЛЬ В ЭФФЕКТИВНОЙ КОММУНИКАЦИИ РЕЗЮМЕ

В статье показана важная роль коммуникации в социальной и общественной жизни индивида, и для её осуществления люди обязательно должны взаимодействовать друг с другом. Коммуникация происходит с участием множества элементов, и если какой-либо из этих элементов отсутствует, успех процесса сомнителен. В статье обращается внимание на формы коммуникации и роль языковых средств их реализации. При этом правильный выбор уровней коммуникации в соответствии с контекстом помогает индивидам достигать своих прагматических целей. Уровни коммуникации определяют, от кого и в какой степени отправлено сообщение. Внутренняя коммуникация — это вид коммуникации, который индивид устанавливает сам с собой, тогда как межличностная коммуникация рассматривается как коммуникация между двумя людьми. В процессе внутренней коммуникации человек передает информацию, используя свои знания и навыки, а получателем информации является он сам. После того как человек регулирует свою внутреннюю речь, он начинает общаться с другими, и формируется межличностная коммуникация.

Групповая коммуникация — это коммуникация, устанавливаемая совместно тремя или более людьми. Массовая коммуникация осуществляется и распространяется среди широкой аудитории посредством телевидения, радио, газет и социальных сетей. В статье оценивается влияние переходов между уровнями коммуникации на эффективность коммуникации.

Ключевые слова: коммуникация, эффективная коммуникация, уровни коммуникации.